

У подальшому необхідно проведення емпіричного дослідження для визначення мішеней профілактичних та реабілітаційних заходів з метою запобігання та подолання емоційного вигорання і професійної деформації у фахівців, які працюють в стресогенних умовах.

Список використаних джерел

1. Баженова А.Н. Профессиональная деформация личности психолога / А. Н. Баженова // Интеграция образования. – 2003. – № 2. – С. 145-150.
2. Безносков С. П. Профессиональная деформация личности / С. П. Безносков. – СПб. : Речь, 2004. – 272 с.
3. Грановская Р. М. Элементы практической психологии / Р. М. Грановская. – Л.: ЛГУ – 1988. – С. 103-290.
4. Гринберг Дж. Управление стрессом / Дж. Гринберг [7-е изд]. – СПб.: Питер, 2002. – 496 с.
5. Лэнгле А. Эмоциональное выгорание с позиции экзистенциального анализа / А. Лэнгле // Вопросы психологии. – 2008. – №2. – С. 3-16.
6. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М., 1996. – 295 с.
7. Медведев В. С. Проблемы професійної деформації співробітників органів внутрішніх справ (теоретичні та прикладні аспекти): Монографія / В. С. Медведев. – К.: Національна академія внутрішніх справ України, 1996. – 192 с.
8. Maslach C. Job burnout : new directions in research and intervention / C. Maslach // Current Directions in Psychological Science. – Vol. 12. – 2003. – P. 189-192.

References

1. Bazhenova A.N. Professional'naja deformacija lichnosti psihologa / A.N. Bazhenova // Integracija obrazovanija. – 2003. – №2. – 145-150 s.
2. Beznosov S. P. Professional'naja deformacija lichnosti / S. P. Beznosov. – SPb. : Rech', 2004. – 272 s.
3. Granovskaja P. M. Jelementy prakticheskoy psihologii / P. M. Granovskaja. – L.: LGU, –1988. – 103-290 s.
4. Grinberg Dzh. Upravlenie stressom / Dzh. Grinberg [7-e izd]. – SPb.: Piter, 2002. – 496 s.
5. Ljengle A. Jemocional'noe vygoranie s pozicii jekzistencial'nogo analiza / A. Ljengle // Voprosy psihologii. – 2008. – №2. – 3-16 s.
6. Markova A. K. Psihologija professionalizma / A. K. Markova. – M., 1996. – 295 s.
7. Medvedyev V. S. Problemy` profesijnoyi deformaciyi spivrobotny`kiv organiv vnutrishnix sprav (teorety`chni ta pry`kladni aspekty`): Monografiya / V. S. Medvedyev. – K.: Nacional`na akademiya vnutrishnix sprav Ukrayiny`, 1996. – 192 s.
8. Maslach C. Job burnout : new directions in research and intervention / C. Maslach // Current Directions in Psychological Science. – Vol. 12. – 2003. – P. 189-192.

Резюме. В статье проводится теоретический анализ расхождений в определении понятий профессиональная дезадаптация, профессиональная деформация и эмоциональное выгорание. Разработаны стратегии дезадаптации в двух направлениях: эмоциональное выгорание и профессиональная деформация. Определены три основных подхода к соотношению данных стратегий: отождествление понятий; определение понятия эмоциональное выгорание, как частного случая профессиональной деформации, разграничение понятий. Определены направления формирования профессиональной деформации.

Ключевые слова: профессиональная дезадаптация, профессиональная деформация, эмоциональное выгорание, психологическое здоровье специалистов, профессиональные качества.

Summary. The article gives a theoretical analysis of different concepts of professional disadaptation, professional deformation and emotional burnout. It is dealt with strategies of disadaptation: emotional burnout and professional deformation. It is formulated three main approaches to value these strategies: the identity of concepts; the definition of emotional burnout as private case of professional deformation, the difference between the concepts. It is given the definition of the professional deformation.

Key words: professional disadaptation, professional deformation, emotional burnout, mental health of professionals, professional quality.

УДК 159.922.7 (043.3)

О.Я. ЖИЗНОМІРСЬКА

ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ТА ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

У статті здійснено теоретичний аналіз питання психологічного та психічного здоров'я учнів молодшого шкільного та підліткового віку. Аргументовано потребу збагачення навчально-методичних програм щодо використання психотехнік класними керівниками, вчителями-предметниками, шкільними психологами, спрямованих на формування здоров'язберезувальних компетентностей підростаючої особистості.

Ключові слова: особистість, психологічне та психічне здоров'я учнів, самоствердження, самопрезентація, саморозкриття, психологічна адаптація, прагнення, потенціали.

Постановка проблеми. Сучасні виклики сьогодення змінюють підростаючу особистість, вносять певні корективи у їх власне «Я». Освітні зміни та тенденції, які простежуються в інформаційно-комунікаційному просторі відкривають широкі можливості для самоосвіти та самовдосконалення молодшої людини. Значущим для особистості молодшого школяра є прагнення досягти успіху, бути відмінником, відкривати для себе все нові можливості та перспективи, вміти наполягати на власній думці, відстоювати себе в шкільному товаристві тощо. Натомість для особистості підлітка є свобода слова, вільного вибору, гідного відстоювання власних інтересів та вподобань, а також відчуття власного задоволення та самодостатності. На сьогодні, набуває актуальності питання психологічного здоров'я (комфорт, благополуччя) особистості, котра всіма своїми зусиллями намагається досягти результату, приймати участь у прийнятті певних рішень, здатна продукувати оригінальні творчі ідеї, вміє інноваційно працювати на уроці, може відчувати себе гармонійно щасливою дитиною в школі та докладати максимум зусиль для власної самореалізації. Так, підростаюча особистість прагне якомога швидше запропонувати собі та іншим власні життєві орієнтири самоствердження та водночас крокувати за ними. З точки зору сучасних школярів, обрання правильного шляху самоствердження значно залежить від багатьох чинників, одним з яких є психологічне здоров'я, яке віддзеркалює оптимізм, натхнення, піднесення, емоційний спокій та гармонію внутрішнього із зовнішнім «Я» людини. З точки зору сучасних батьків, їх діти незважаючи на вік, мають досягати лише високих вершин, успіху в навчальній чи іншій діяльності, бути «зразковими», повноцінно здоровими, вміти радіти безтурботному життю та бути стійко вмотивованими до тієї сфери діяльності, якою вони займаються.

Метою статті є висвітлення питання психологічного та психічного здоров'я сучасної особистості, котра перебуває в складних умовах шкільного сьогодення, що безпосередньо визначається власним її «Я», особистісними прагненнями та бажаннями в класі, школі, сім'ї тощо.

Результати теоретичного дослідження. Вважаємо, що проблема психологічного здоров'я є доволі значущою, оскільки в комфортних умовах особистість в період свого дорослішання більш впевнено себе почуває в різних соціальних товариствах, гідно відстоює власні прагнення, можливості, вміло та довершено реалізує власні принципи, ідеї, починання. У науковому контексті питаннями психологічного та психічного здоров'я займалися І. В. Дубровіна, І.Я. Коцан, Г.В. Ложкін, С.Д. Максименко, Л.А. Терещенко, Л.В. Турішева, Т.О. Гетьман та ін.

Вперше І.В. Дубровіна визначає «психологічне здоров'я» як динамічну сукупність психічних властивостей особистості, що забезпечують гармонію між потребами індивіда й суспільства і виступають передумовою орієнтації індивіда на виконання своєї життєвої задачі. Для визначення норми психологічного здоров'я важлива наявність певних особистісних характеристик, які забезпечують не лише успішну адаптацію, але й продуктивний розвиток людини на благо самій собі й суспільству через само розуміння, самоприйняття та самовдосконалення [7]. У сучасних підходах дефініція здоров'я трактується як процес- прагнення до внутрішніх змін і вимог власного організму, а також викликів та вимог середовища, змін у світі, який змінюється. Мінливість здоров'я є відображенням успішності людини в реагуванні на виклик і завдання, що постійно з'являються [7].

Отже, у розумінні І.Я. Коцана, психологічне здоров'я – це динамічний стан суб'єктивного внутрішнього благополуччя особистості, до якого вона прагне на будь-якому етапі свого розвитку, дозволяє їй вільно (без внутрішніх перешкод) актуалізувати свої індивідуальні та психологічно-вікові можливості [4].

Водночас сучасна концепція психологічного здоров'я особистості набуває, на переконання С.Д. Максименка, свого важливого значення в системі надання психологічної допомоги кожному. На думку цього вченого, проявами психологічного нездоров'я є прояви неадекватності, невизначеності в плані ефективності власних переживань поведінки. Благополуччя в психологічному здоров'ї особистості може бути порушене домінуванням певних негативних за своєю суттю рис характеру, дефектами в моральній сфері, неправильним вибором ціннісних орієнтацій.

Поряд з цим висвітлюється питання і психічного здоров'я й розуміється автором концепції «як аспект здоров'я взагалі, який підкреслює стан душевного комфорту, відсутність патологічних психічних процесів та здатності до ефективної діяльності та саморегуляції у відповідності до власних (відрефлексованих) цілей та інтересів людини» [5]. Так, поняття психологічного здоров'я відрізняється від попереднього терміну та пропонується цим ученим використовувати «у зв'язку з необхідністю диференціювати стани соматичного і психічно здорової людини відносно її становлення як цілісної особистості, рівня і змісту вищих рухових переживань і процесів смислоутворення. З точки зору дослідника, людина, котра не може реалізуватися в діяльності, або з якихось причин не може вчитися, це є чинником виникнення нездоров'я. Така закономірність «працює» протягом усього життя людини, але найгостріше в дитячому віці, коли формується саме психічне душевне єство як сплав соціального досвіду з власною активністю суб'єкта. У своїй концептуальній позиції вчений підсумовував, що здорова особистість не означає особистість правильну. Це людина, яка може вчиняти, як вона хоче, по-своєму. Здоровий спосіб життя, з психологічної точки зору, – це адаптивна, усвідомлена, трансцендентна особистість» [5].

Сучасна дослідниця Л. Терещенко у своїх наукових працях, акцент ставила на забезпеченні психічного здоров'я, зокрема подолання невротизації й зосередження уваги на прагненні дитини (5-7 років) до

самоактуалізації та особистісного зростання. Серед чинників психічного нездоров'я дітей виокремлює підвищену тривожність, страх, невпевненість у собі, надмірну вразливість, що накладають відбиток на особистісне «Я» дитини [8].

Л. Турішева також висвітлює питання психічного здоров'я особистості, яке безпосередньо залежить від чітко організованої навчально-виховної діяльності в школі. З точки зору вченої, критеріями психічного здоров'я є: по-перше, відповідність суб'єктивних образів, що виникають у людини, відображенням об'єктам дійсності; по-друге, адекватність реакцій характеру, інтенсивності діючих подразників значенню життєвих подій; по-третє, відповідний віку рівень зрілості емоційно-вольової та пізнавальної сфери; по-четверте, здатність керувати власною поведінкою, ставити розумні життєві цілі, підтримувати необхідну для їх досягнення активність; по-п'яте, готовність до взаємодії з іншими людьми, адаптивність у мікросоціальних відносинах.

Разом з тим, сучасна дослідниця проаналізувала й причини, які негативно впливають на здоров'я дітей:

1. стресова педагогічна тактика (прояви агресивності, конфліктності з вчителями, однолітками; стреси в шкільному середовищі);
2. невідповідність методик і технологій навчання щодо вікових та функціональних можливостей школярів;
3. нераціональна організація навчальної діяльності (фізкультурно-оздоровча робота; неправильні педагогічні технології вчителя);
4. низька функціональна грамотність педагогів і батьків з питань охорони та зміцнення здоров'я.

Важливим чинником для підростаючої особистості в школі, з точки зору дослідниці, є створення сприятливого психологічного клімату, застосування особистісно-значущих способів навчальної роботи, індивідуальних завдань різних типів та рівнів, індивідуального темпу роботи та вибору методів, які актуалізують відчуття свободи дитини, підвищують рівень її пізнавальної активності, навчальної мотивації, сприяють емоційній рівновазі та впевненості у своїх силах [6].

Думаємо, що для зміцнення свого здоров'я школярем, варто звернути увагу на роботу вчителя з батьками, оскільки останні не завжди адекватно оцінюють стан психологічного здоров'я своєї дитини, те чи підростаюча особистість перебуває у гармонії чи дисгармонії з собою, наскільки вона почувається радісною, оптимістичною, щасливою. У роботі з батьками, класний керівник для забезпечення психологічного здоров'я вихованців загальноосвітньої школи може запропонувати для дорослих (батьків) анкету «Здорова дитина».

1. Чи часто хворіє Ваша дитина?
- Так; - ні; - рідко.
2. Чи часто хворієте Ви самі?
- Так; - ні; - рідко.
3. Із чого починається для Вашої дитини ранок?
4. Чи любите Ви гуляти з дитиною в лісі, у дворі, у парку?
- Так; - ні; - хотілося б, але немає часу.
5. Чим Ви займаєтеся із дитиною вдома, коли на вулиці дощ або погана погода?
6. Чи загартовуєте Ви свою дитину? Яким чином?
7. Чи пояснюєте Ви своїй дитині, що в їжі не все смачно корисно й навпаки.
- Так; - ні; - намагаюся, але безрезультатно.
8. Чи даєте Ви своїй дитині фізичне навантаження? У якій формі? [1, с.16].

Водночас Т.О. Гетьман було розроблено модель комплексної програми збереження та зміцнення здоров'я дітей молодшого шкільного віку, де акцент поставлено на основних чинниках впливу здоров'я учнів зазначеного віку. Серед них дослідниця виокремила: особливості соціального благополуччя дитини, індивідуально-типологічні особливості, особливості ставлення дитини до навчальної діяльності, до себе, інших, життя в цілому [2, с.12].

Сучасна дослідниця також рекомендує для шкільних психологів, учителів застосовувати у роботі з молодшими школярами різний спектр психотехнік: ігрові вправи, етюди; роботу з казками, оповіданнями, малюнками; рольові ігри, міні-лекції, бесіди, виконання ними індивідуальних завдань.

Отже, цією вченою зазначено, що психологічними чинниками, які впливають на здоров'я учнів початкової школи і забезпечують їм позитивну динаміку є сприятлива сімейна ситуація, низький показник тривожності, відсутність страхів, пов'язаних із ситуаціями взаємодії з учителем, ровесниками, із самопрезентуванням та перевіркою знань; високий рівень емоційної стабільності та позитивної шкільної мотивації; адекватна самооцінка та впевненість у собі; високий рівень задоволеності життям; здатність до емпатії, низький рівень конфліктності тощо [2].

Поряд з цим, ми пропонуємо низку психологічних вправ для конструктивної співпраці вчителя (класного керівника) з учнями.

Незавершені речення для молодших школярів:

- Я з радістю виконую завдання на уроці, коли...
- Мені подобається працювати з вчителем на уроці тоді, коли....
- Я задоволена (ий) собою, коли..
- Іноді я серджуся на вчителя тоді, коли...
- Я намагаюся змінити в собі...

Незавершені речення для вчителя:

- Мені комфортно у школі тоді, коли Я.....
- Мені подобається викладати на уроці....
- Я задоволена собою, коли..
- Я засмучена собою, коли...
- Найбільше я прагну.....

Підсумовуючи зазначені твердження класний керівник має змогу проаналізувати, подивитися на дітей ніби іншими очима, зрозуміти їх очікування, внутрішню сутність особистості. Учні мають можливість вільно висловлюватися, не задумуючись про інтерпретацію, їх творчі відповіді конфіденційні. Крім того вчитель (класний керівник) для кращого пізнання своїх вихованців у тандемі з психологом може розробити (написати) текст уявної казки про здоров'я; скласти цікаве оповідання, а надалі можна залучати самих школярів до написання. Таким чином, не помітивши, учні будь-якого віку запам'ятають значний обсяг матеріалу щодо питань психологічного здоров'я не докладаючи при цьому надмірних зусиль.

Варто запропонувати також учням створити малюнки про своє здоров'я. Тематика: «Моє здоров'я»; «Здоров'я і Я»; «Здоров'я, Я і вчитель», «Здоров'я, Я і батьки». Написання учнями міні-творів на тему: «Здоров'я варто берегти», «У здорової нації, – здоровий дух», «Основні переваги здоров'я людини», «Здоров'я – це щастя для людини» та ін.

Доречними у конструктивній роботі вчителя будуть розгляд та аналіз індивідуальних проблемних ситуацій з учнями (приклади):

Ситуація 1. Учень (Назар) інвалід з дитинства, йому іноді важко пересуватися в класі, однак він є успішним, але невпевненим учнем. Яким чином однокласники можуть допомогти такому учневі? Ваші думки та міркування.

Ситуація 2. Вчитель (класний керівник) дала зауваження учениці (Наталі), котра не впоралася із домашнім завданням з історії. Як Ви вважаєте чи варто вчителю робити критичні зауваження, заздалегідь знаючи, що в дитини є труднощі із здоров'ям. Ваша думка щодо такої ситуації.

Ситуація 3. Батько (Микола Іванович) схвилюваний нерозумінням класного керівника (Софії Дмитрівни), вважає, що його дитина (Анастасія) відповідальна, ретельно готується до усіх уроків, але має деякі проблеми зі здоров'ям. Класний керівник деколи висловлює незадоволення «успіхами» учениці. Як вирішити цю проблемну ситуацію конструктивним шляхом.

Ситуація 4. Учениця (Ольга) отримала «легку» травму, повертаючись додому слизьким тротуаром додому. Яку допомогу можуть запропонувати класний керівник, учні однокласниці, як правильно спрямувати розмову усіх дітей щодо збереження та зміцнення свого здоров'я?

Для підвищення поваги та авторитету вчителя ефективними можуть бути творчі завдання-запитання для них:

1. Що Я можу зробити, як вчитель, коли учень скаржиться на погане самопочуття, настрій, здоров'я?
2. Як мені (вчителю) спілкуватися з деякими учнями, котрі вживають алкогольні напої, вдаються до тютюнопаління, використовують сленг у мовленні?
3. Як мені (вчителю) реагувати на учнів, котрі вирізняються своєю неадекватною поведінкою, негативними емоціями, низькою мотивацією до навчання, коли їм до вподоби принижувати гідність інших (вчителя, однокласників, друзів)?
4. Якими формами роботи (вчителю) можна привернути увагу самих учнів, які втратили шанс на власне досягнення результату, які невпевнені у собі та водночас мають проблеми зі здоров'ям?

З нашої точки зору, дієвими будуть проведення класними керівниками, психологами соціально-психологічних тренінгів щодо підвищення якості активного відпочинку та розваг, веселого та змістовного дозвілля. З психологічної точки зору, вміння відчувати та розуміти свій фізичний стан, емоції, поведінку, прагнення дотримуватися позитивних діалогічних спілкувань з різними соціальними спільнотами відкриє широкий спектр утвердження особистості власного «Я» та психологічного комфорту. Вважаємо, що підростаюча особистість позитивно самостверджуватиметься лише тоді, коли буде перебувати у гармонії сама з собою, відчуватиме власне задоволення.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, в процесі життєдіяльності учнів, останні мають чітко усвідомлювати переваги психологічного здоров'я, які безпосередньо пов'язані із досягненнями успіху, авторитету, поваги в колі референтних осіб, оскільки в перехідному віці значущим для них виступає прагнення до самоствердження, самореалізації, само здійснення. А тому підростаючому поколінню варто інформувати, що шлях до позитивного (конструктивного) самоствердження здійснюється крізь призму особистісного психологічного здоров'я людини. Таким чином, вчителі, класні керівники, батьки мають переконливо та впевнено здійснювати власну програму спілкування з підростаючою молоддю, активно їх залучати до різноманітних проєктів, тренінгів, програм, конференцій, семінарів, практикумів для формування стійкого прагнення щодо збереження та зміцнення свого здоров'я, зокрема психологічного.

Список використаних джерел

1. Анкетування в школі. Про всіх і для всіх // упоряд. Гулевич Т., Омельчук Н., – К.: Редакції загальної педагогічних газет, 2014. – 128с.

2. Гетьман Т.О. Психологічні чинники збереження здоров'я молодших школярів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07. «Педагогічна та вікова психологія» / Т.О. Гетьман. – Київ, 2014. – 20с.
3. Здоров'я особистості у психологічній перспективі [Текст]: монографія / О.І. Богучарова; Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. – Вид. 2-ге, переробл. та допов. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2012. – 487с.
4. Коцан І.Я. Психологія здоров'я людини / Коцан І.Я., Ложкін Г.В., Мушкевич М.І. ; за ред. І.Я. Коцана. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2011. – 430с.
5. Максименко С.Д. Генеза здійснення особистості: Наукова монографія / С.Д. Максименко – К.: ТОВ «КММ», 2006. – 240с.
6. Організація психологічної служби в школі / [уклад. Л.В. Туріщева]. – Х.: «Основа», 2012. – 111 с.
7. Рабочая книга школьного психолога / под. ред. И.В. Дубровиной. – М.: Просвещение, 1991. – 303с.
8. Терещенко Л.А. Як зберегти психічне здоров'я дітей 5-7 років / Терещенко Л. А. – К.: Редакції газет з дошкільної та початкової освіти, 2012. – 104с.

References

1. Anketuvannya v shkoli. Pro vsix i dlya vsix // uporyad. Gulyevy`ch T., Omel`chuk N., – K.: Redakciyi zagal'no pedagogichny`x gazet, 2014. – 128s.
2. Get`man T.O. Psy`xologichni chy`nny`ky` zberezheniya zdorov'ya molodshy`x shkolyariv: avtoref. dy`s. na zdobuttya nauk. stupenya kand. psy`xol. nauk: specz. 19.00.07. «Pedagogichna ta vikova psy`xologiya» / T.O. Get`man. – Ky`yiv, 2014. – 20s.
3. Zdorov'ya osoby`stosti u psy`xologichnij perspekty`vi [Tekst]: monografiya / O.I. Bogucharova; Lugan. derzh. un-t vnutr. sprav im. E. O. Didorenka. – Vy`d. 2-ge, pererobl. ta dopov. – Lugans`k: RVV LDUVS im. E.O. Didorenka, 2012. – 487s.
4. Koczan I.Ya. Psy`xologiya zdorov'ya lyudy`ny` / Koczan I.Ya., Lozhkin G.V., Mushkevych M.I. ; za red. I.Ya. Koczana. – Lucz`k: RVV «Vezha» Voly`n. nacz. un-tu im. Lesi Ukrayinky, 2011. – 430s.
5. Maksy`menko S.D. Geneza zdiysnennya osoby`stosti: Naukova monografiya / S.D. Maksy`menko – K.: TOV «KMM», 2006. – 240s.
6. Organizaciya psy`xologichnoyi sluzhby` v shkoli / [uklad. L.V.Turishheva]. – X.: «Osnova», 2012. – 111 s.
7. Rabochaja kniga shkol'nogo psihologa / pod. red. I.V. Dubrovinoj. M.: Prosveshhenie, 1991. – 303s.
8. Tereshhenko L.A. Yak zberegty` psy`xichne zdorov'ya ditej 5-7 rokiiv / Tereshhenko L. A. – K.: Redakciyi gazet z doshkil`noyi ta pochatkovoyi osvity`, 2012. – 104s.

Резюме. В статті зроблено акцент на теоретичному аналізі питання психологічного і психічного здоров'я учнів молодшого шкільного і підліткового віку. Аргументовано необхідність поглиблення навчально-методичних програм використання психотехнік класними керівниками, учителями, шкільними психологами, які сконцентровані на формуванні компетентностей здоров'я особистості в період дорослості.

Ключові слова: особистість, психологічне і психічне здоров'я учнів, самоствердження, самопрезентація, саморозкриття, психологічна адаптація, прагнення, потенціали.

Summary. The article deals with theoretical analysis of the problem of junior pupils' and adolescents' psychological and mental health. The necessity of enrichment of educational and methodological programs in terms of using psychotechniques by class tutors, teachers, school psychologists, which will lead to forming health preserving competencies of developing personality, is proved.

Key words: personality, pupils' psychological and mental health, self-affirmation, self-presenting, self-disclosure, psychological adaptation, desire, potentials.

УДК 159.922.76

О.Є. ІВАНІШКО, Н.К. ВІЧАЛКОВСЬКА

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

В статті розглядаються особливості входження дітей з особливими потребами в загальноосвітній простір як один із можливих засобів реалізації прав дітей на рівний доступ до якісної освіти. Кроки, які зроблені у Волинській області в цьому напрямку, є свідченням комплексних змін у покращенні життя дітей з особливими освітніми потребами та їхніх сімей.

Ключові слова. Діти з особливими потребами, порушення психофізичного розвитку, психолого-медико-педагогічна комісія, спеціальний навчальний заклад, інтегративний підхід, інклюзивне навчання, медична реабілітація, психолого-педагогічна реабілітація, соціальна адаптація.